

Миша Стојадиновић

ГЕОКУЛТУРА, ИДЕНТИТЕТИ И КУЛТУРА МИРА НА БАЛКАНУ*

Књига *Геокултура развоја Балкана, идентитети и култура мира*, аутора проф. др Љубише Митровића, представља колаж његових радова који су настали у оквиру ангажмана на макропројекту *Култура мира, идентитети и међуетнички односи у Србији и на Балкану у процесу евроинтеграције (149014Д)*, који финансира Министарство за науку Републике Србије. Књига се састоји из три дела:

1. Наука, социолошке парадигме и развој;
2. Геокултура, идентитети и култура мира;
3. Геополитичка транзиција Балкана, положај Србије и српског народа.

Први део књиге аутор започиње разматрањем *науке и стваралаштва као претпоставке напретка и слободе* људског друштва. Истиче да су развој науке и стваралаштво засновано на њој омогућили напредак човечанства. Међутим, наша цивилизација се нашла на раскршћу између индустријског и постиндустријског друштва. Наиме, *научно-технолошка* револуција није само нова парадигма технолошког развоја друштва, већ и нова цивилизацијска парадигма, са бројним импликацијама на структуру и динамику савременог друштва. Како све промене имају и своју негативну страну, аутор истиче да се на глобалној светској сцени јавља *неолиберални модел* друштвеног развоја који доводи до пада социјал-демократског европског модела капитализма тј. социјалне државе.

Аутор у овом делу даље разматра, за њега најзначајније, *социолошке парадигме Турена, Кастелса, Бека и Рицера*.

Ален Турен представља једну од водећих социолошких фигура међу протагонистима динамичке социологије у развоју послератне савремене социологије у Европи и свету. Љубиша Митровић истиче да се у стваралаштву А. Турена могу уочити четири фазе. У првој фази Турен се бави питањима индустријске и акцијске социологије, у другој фази проблемима социологије развоја, у трећој фази разматра питања социологије друштвених покрета, и у последњој, четвртој фази, се окреће постмодерном персонализму – новој културној парадигми. Митровић истиче да се Турен, насупротив вредносно неутралној и функционалистичкој социологији, залагао за ангажовану социологију, која је у функцији рационалног разумевања друштвених сукоба. Он је дефинисао социологију као "критичку лектуру друштвене праксе, чији је задатак да друштва доведе до спознаје о њиховој акцији"¹

Мануел Кастелс, у својој најзначајнијој студији *Информационо доба*, дефинише своју *парадигму информационог развоја и умреженог светског друштва*. По њему се

* Приказ књиге Љубише Митровића (2008) *Геокултура развоја Балкана, идентитети и култура мира*. Ниш: Филозофски факултет у Нишу

¹ Цитирано према преводу студије Тоураине А (1980): *За социологију* (У књизи *Постиндустријско друштво*), Загреб, Глобус, стр. 247.

информациона епоха, која произилази из нових технологија и информационе револуције, битно разликује од индустријског капитализма и отвара пут ка конституисању новог, умреженог друштва *информационог капитализма*. Каstelс говори о томе како је нови свет настао 70-тих година 20. века из три независна процеса: информацијске револуције, економске кризе капитализма и етатизма и њиховог реструктурирања, и процвата културних друштвених покрета. Из интеракције тих процеса настаје нова доминантна друштвена структура, *умрежено друштво*, чија је основна јединица економске и социјалне организације друштва *мрежа*, а не појединац, породица или предузеће. Аутор, оцењујући вредност Каstelсове парадигме за коју каже да има неспоран значај у савременим друштвеним наукама, каже: "Чини нам се да се Мануел Каstelс плетући своју причу о умреженом друштву сам уплео у њу" (36). Митровић указује на Каstelсов опортунистички однос према глобалном настајућем капитализму и на његову перспекцију да ће једино САД постати глобални чувар мира у свету и поставља питање: "Не чини ли ту Каstelс уступак не само ратној привреди Америке, њене хегемоније и мондијализованог капитала, него и не долази ли у сукоб са својим идеалима о могућем слободном и праведном друштву и будућности развоја човечанства?" (36).

Урлих Бек је у савремену социологију увео појам *друштво ризика*. Његово најзначајније дело је *Ризично друштво*. Митровић истиче да Бекова теорија има и парадигматски карактер јер уводи у науку и појам *друге модерне* и даје јасну концептуалну дистинкцију између појмова глобализације, глобалитета и глобализма. Бек прави разлику између класичне модерне (која је везана за индустријализам) и друге модерне (која је везана за информационаизам и глобализацију). Он сматра да савремено друштво покушава да изађе из оквира модерне и да се налази на раскршћу. По њему ризици су стари колико и сам друштвени развој, али су раније били мање-више предвидиви, док су у савременом постиндустријском друштву постали његова унутрашња природа. Они су тешко предвидиви, деперсонализовани и нису везани само за производну сферу већ за цео систем. Бек истиче да се у савременом друштву јавља и глобалност ризика (која не значи и једнакост ризика, већ је расподела ризика неравномерна имајући у виду Север – Југ, земље светског центра, полупериферије и периферије) и *светско друштво ризика*. Оцењујући Беково стваралаштво Митровић каже да је он један од најутицајнијих немачких социолога који је својим делом дао допринос утемељивању социологије глобализације и одрживог развоја у савременој социологији.

Жорж Рицер, познати амерички социолог, тврди да је социологија *поли-парадигматска наука* и излаже свој *пледоаје за формирање интегрисане парадигме* у савременој социологији, која би представљала синтезу микро и макро-теоријског приступа, објективног и субјективног континуума, теорија система и социјалног деловања. Он у својој студији *Мекдоналдизација друштва* критикује глобализацију као феномен американизације узимајући за пример Мек Доналдс ресторане.

Други део књиге Љубиша Митровић започиње тврдњом да су *дијалог и конвергенција ислама и хришћанства на Балкану претпоставка културе мира, сарадње и интеграције међу народима*. Религијски и етнички сукоби често представљају само облик мистификовања правих извора друштвених сукоба. Митровић указује на то како Балкан представља геопростор на коме се укрштају различити цивилизацијски лукови религије (православље, католицизам и ислам). Аутор истиче да су доктринарне разлике између религија мање него што се то манифестно

приказује и злоупотребљава у стварности, па је због тога неопходно између различитих религијских култура развијати дијалог а не конфронтацију.

Митровић надаље разматра однос између традиције и иновације у постсоцијалистичким друштвима у транзицији у условима глобализације. У постсоцијалистичким друштвима могу се разликовати различите стратегије транзиције: 1. *инверзивна, регресивна ретрадиционализација* (која доводи до стварања протомодерног друштва); 2. *реверзибилна неолиберална зависна модернизација* (која производи периферно зависно капиталистичко друштво); 3. *реверзибилна неоконзервативна ауторитарна модернизација* (која ствара полупериферно политократско друштво); 4. *прогресивна социјал-демократска транзиција са социјалном одговорношћу* (која доводи до стварања модерног, развијеног, плуралистичког социјал-демократског друштва). О типовима стратегија транзиције аутор говори опширније у својој књизи *Савремено друштво – стратегије развоја и актери* (1996). Разматрајући односе на савременој светској сцени он каже: "желим да верујем да Хантингтон није у праву и да дијалог различитих цивилизација, а не сукоб – представља будућност човечанства (61).

Аутор се затим бави проблемом идентитета који се у условима транзиције и сталних превирања налази у кризи. У условима савременог друштва и глобализације идентитети постају динамички, покретни, плуралистички, глобални и децентрирани. Митровић указује на то како балкански народи и њихове елите, управо због тога што се налазе на турском геополитичком простору, треба да измакну замкама нових геостратешких игара и прекрајања граница, и да кроз дијалог и сарадњу утиру пут развоју, регионалној сарадњи, култури мира и еманципацији.

Разматрајући положај *омладине Балкана између насиља и културе мира* Митровић указује на то како је велика одговорност универзитета и образовања у афирмисању новог погледа на свет у чијем средишту се налази *култура мира*.

У последњем тексту у овом другом делу аутор истиче како је *хомотуристички главни актер прожимања култура и културе мира у добу путујућег човечанства*, и додаје како је *туризам фактор развоја, регионалне сарадње и културе мира на Балкану*.

У **трећем делу књиге** Љубиша Митровић се бави разматрањем *геополитичке транзиције Балкана, положајем Србије и српског народа*. Балкан се падом Берлинског зида и имплозијом социјализма (1989) нашао у процесу геополитичке транзиције. Уместо једног берлинског зида ничу нови покретни берлински зидови свуда где су сукоби у свету (121). Транзиција у којој су се нашле постсоцијалистичке земље је делом добровољна а делом присилна. Митровић истиче како је глобалне геостратегијске промене и геополитичку транзицију балкана СФРЈ платила ратом, насилном дезинтеграцијом, унутрашњим крвавим ратом у Босни и Херцеговини и НАТО агресијом на Србију.

Србија се налази на раскршћу *између модерног социјалдемократског концепта развоја и неолиберализма и бирократизације*, и зато мора да одговори евроинтеграцијским изазовима не запостављајући своје односе и са другим регионима света, посебно са Руском федерацијом. Аутор још указује на то како се Србија више од деценију и по налази у стању блокиране транзиције и бројним санкцијама полуухапшене земље и како је њен једини излазак из овакве ситуације *радикалан заокрет у концепцији развоја* ка социјал-демократском моделу који се на простору бивше Југославије остварује у Словенији.

Да би Србија изашла из кризе, према Митровићу, потребно је да се у њен програм деловања и институционалних промена елаборирају три кључне одреднице: 1. социјалдемократски модел одрживог друштвеног развоја; 2. регионализација као фактор развоја и демократске интеграције друштва; 3. евроинтеграција као облик субглобализације, цивилизацијског развоја и интеграције. Такође, он истиче како је Србији преко потребан нов, рационалан и демократски оквир, модел регионалне политике који ће бити у функцији: 1. ослобађања и даљег развоја економских потенцијала земље; 2. јачања локалне самоуправе и изграђивања партиципативне демократије; 3. демократске интеграције мултиетничког српског друштва.

Митровић своју књигу завршава питањем: ако је мисао светло живота, а интелектуалци савест човечанства, где је на прагу новог миленијума та светлост савести и савест светлости. У потрази за одговором он цитира своју песму: *Зашто Сократ ћути?/Циници веле/Пијан је/Од Кока коле (194)*.

Аутор је настојао да овом књигом проблематизује питања геокултуре развоја Балкана и културе мира у контексту глобалних и регионалних процеса, дајући тиме свој допринос научном разумевању ових комплексних феномена који у великој мери "кроје" будућност балканских држава.